

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

3-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urinbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Mansurov Ulug'bek Umarovich</i> FARG'ONA VODIYSI SHAHARLARIDA TIBBIYOT TIZIMIDAGI O'ZGARISHLAR (1917-1990-YILLAR)	12-20
<i>Yuldashev Ulugbek Kadirjanovich</i> O'ZBEKISTONDA PROFESSIONAL TA'LIM BOSQICHIDA DUAL TA'LIM SHAKLINING JORIY QILINISHI TARIXI	21-27
<i>Bobobekova Nargiza Ismatullayeva</i> JIZZAX VILOYATI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMI FAOLIYATI TARIXI (XIX ASR IKKINCHI YARMI - XX ASR BOSHLARI)	28-33
<i>Esanova Nilufar</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONNING YENGIL SANOAT SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR BILAN HAMKORLIGI	34-37
<i>Tursunov Bekzot Yandashevich</i> QO'QON XONLIGI QO'SHININING QUROL-ASLAHALARIGA OID	38-45
<i>Давлетмуратов Куралбай Хожамуратович</i> АНТИЧНЫЕ И СРЕДНЕВЕКОВЫЕ ЗООМОРФНЫЕ МЕТАЛЛИЧЕСКИЕ ИЗДЕЛИЯ ХОРЕЗМА	46-52
<i>Raximov Bektosh, Tashmuradov Umidbek</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA TASHQI DIPLOMATIK ALOQALARNING DAVLAT SIYOSIY TARAQQIYOTIDAGI AHAMIYATI	53-57
<i>Otaxanov Alisher Mamadaliyevich</i> TEMURIY MALIKALARNING ILM-FAN VA IJTIMOIIY TARAQQIYOTGA QO'SHGAN HISSALAR	58-64
<i>Xakimov Ravshan Raimovich</i> MIRZACHO'LNING ETNOEKOLOGIK MUAMMOLARI	65-74
<i>Ergashev Jahongir Yunus o'g'li</i> TURK XOQONLIGINING BOSHQARUVIDA IMPERIYACHILIK XUSUSIYATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	75-82

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Gabriel Ayodeji Ogunmola</i> ЦИФРОВОЙ ДИВИДЕНД: ИЗУЧЕНИЕ ПОТЕНЦИАЛА ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	83-96
<i>Abdullayev Altinbek Yangibayevich</i> KORXONANING KOMPLEKS ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI VA QO'SHIMCHA MAHSULOT ISHLAB CHIQUARISH HISOBINI YURITISHNING USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	97-113
<i>Komolov Odiljon Sayfidinovich</i> KREDIT TASHKILOTLARINI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING TAHLILI	114-123

<i>Shaislamova Nargiza Kabilovna</i> MAMLUKAT IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING ROLI	124-134
<i>Qo'chqarov Baxtiyor Xoshimjanovich</i> KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING AYLANMA MABLAG'LARINI SHAKLLANTIRISH VA UNDAN SAMARALI FOYDALANISH USULLARI	135-147
<i>Abdimurodov Baxrom, Abdimurodov Bahodir</i> AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA XODIMLARGA HAQ TO'LANADIGAN HAR YILGI MEHNAT TA'TILINI RASMIYLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH	148-152
<i>Matkarimov Inomjon, Yuldashbayev Azizullo</i> BARQAROR RIVOJLANISH VA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH	153-158
<i>Исламмутидинова Дина Файзрахмановна</i> ТРАНСФОРМАЦИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ КОНЕВОДСТВА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАНИ	159-166
<i>Ravshanov Zaxiriddin Ibragimovich</i> OVQATLANISH XIZMATLARI SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISH BORASIDA TAVSIYALAR	167-176
<i>Джуманиязов Уббинияз Исмайл улы</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ КИТАЯ	177-183
<i>To'lov Ulu'bek Toshmamatovich</i> YERLARNI BAHOLASH VA SOLIQQA TORTISHNING METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	184-193
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich,</i> IJTIMOIY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN'IY INTELLEKTNING INSON SALOHİYATIGA TA'SIRI	194-200
<i>Tashanov Abduxoliq</i> QADIMGI SHARQ MANBALARIDA INSON BUZG'UNCHILIGI HAQIDAGI QARASHLAR ...	201-206
<i>Muhamedov Asror Asadovich</i> UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI YARATISHDA YUSUF XOS HOJIB FALSAFIY MEROSIDAN FOYDALANISH	207-213
<i>Жумаева Шахло Суюновна</i> ВОПРОС НРАВСТВЕННОГО СОВЕРШЕНСТВА В УЧЕНИИ АХМАДА ЯССАВИ	214-219
<i>Eshonqulov Laziz Norqobul o'g'li</i> HAJVIYLIKNING PSIXOLOGIK IJTIMOIY-MADANIY VA ESTETIK XUSUSIYATI	220-224
<i>G'ulomov Zuxriddin Baxromjon o'g'li</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA YOLG'ON AXABOROTLARNING MAZMUN-MOHİYATI VA KONSEPTUAL ASOSLARI	225-231
<i>Xaitov Lazizbek Azamatovich</i> HAKIM TERMIZIYNING FALSAFIY TA'LIMOTI	232-236

<i>Ortiqov Shahriddin</i> SHAXS ESTETIK ONGI VA MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA TEATR SAN'ATINING O'RNI	237-241
<i>Toshboboeva Munavar</i> IJTIMOIY-MA'NAVIY MUHIT BARQARORLIGIDA XOTIN-QIZLARNING ISHTIROKI	242-248
<i>Murotov Elyor Narzillo o'g'li</i> YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYALARINING UZVIYLIGI VA FALSAFIY TAHLILI	249-255
<i>Soipova Mavjuda Karimjanovna</i> FAZL IBN AHMAD TA'LIMOTIDA NUR VA HARAKAT MASALASI	256-260
<i>Ashurova Xurshida Sag'dullaevna</i> HOJI MUIN ZAMONDOSHI SHOKIR MUXTORINING HAYOTI VA FAOLIYATI HAQIDAGI QARASHLARI	261-264
<i>Karimov Anvarjon Lutfilloyevich</i> IBN SINO FALSAFIY MEROSIDA AXLOQI MASALASI	265-269
<i>Shakambarov Abdurashid Abdujabbarovich</i> MA'NAVIY MARGINALLASHUV DAN HIMOYALANISHDA XORIY TAJRIBASI	270-275
<i>Samadov Jonmurod</i> JALOLIDDIN RUMIY GNOSEOLOGIASINING ZAMONAVIY TAHLILI	276-280
<i>Barnoev Sanjar Qurbonovich</i> YUSUF HAMADONIYNING INSON VA KOINOT UYG'UNLIGIGA OID TA'LIMOTIDA ME'YOR MASALALARI	281-286
<i>Ярлакабов Джамшид Мамасултонович</i> СВОБОДА И НЕОБХОДИМОСТЬ КАК ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ	287-291
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Isanova Feruza Tulqinovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING SINXRON TAHLILI	292-297
<i>Xayrullayeva Shahzoda Farhod qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA SALBIY VA IJOBIY HIS TUYG'ULARNI LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI	298-303
<i>Tadjiyeva Mastura, Umarxonova Dilafruz</i> INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARIDA "BOYLIK" VA "FAQIRLIK" KONSEPTLARINING AKSIOLINGVISTIK TAHLILI	304-308
<i>Sharipova Nilufar Shaxrillo qizi</i> ZAMONAVIY DUNYO ADABIYOTIDA XALQ KULGISI ASOSIDA KELIB CHIQQAN YANGI BADIY SHAKLLAR	309-312
<i>Ochilova Gulnoza Farxod qizi</i> NUTQ BIRLIKLARI MASALASINING UMUMIY TILSHUNOSLIKDAGI TALQINI	313-316
<i>Alqarov Nazarbek Alisher o'g'li</i> IT MOTIVINING DUNYO VA O'ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA O'RGANILISHI	317-322

<i>Abdusalomov Firuz Abduxoliqovich</i> HARBIY DISKURSDA BUYRUQNING VOQELANISHI	323-329
<i>Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna</i> STYLISTIC AND LINGUACULTUROLOGICAL FEATURES OF IMPLICATURES IN ENGLISH AND UZBEK ANECDOTES	330-333
<i>Safarova Farida, Toshkulova Madinabonu</i> THE STUDY OF TEXT LINGUISTIC	334-337
<i>Amonova Dilshoda Azamat qizi</i> ADABIYOTDA BADIY OBRAZ TUSHUNCHASI VA UNING XUSUSIYATLARI (DEN BRAUNNING "DA VINCHI SIRI" ROMANI MISOLIDA)	338-343
<i>Sultonova Gulchehra Xusanovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILI NAMUNASI SIFATIDA AFORIZMLARNING MADANIY VA FALSAFIY JIHATLARI	344-348
<i>Makhmudova Mutabar Dustmukhammad kizi,</i> CAUSES OF STEREOTYPE OCCURRENCE	349-353
<i>Sadullaeva Matlyuba Akhrorovna,</i> NUMERIC MYSTERIES: THE ROLE OF NUMBERS AND SYMBOLISM IN "THE DA VINCI CODE"	354-359
<i>Khusenova Shosura Toshtemirovna,</i> DOCTORS' ATTITUDES TOWARD LEARNING ENGLISH: A NEEDS ANALYSIS REPORT	360-363
<i>Mamajanova G'uncha, Shakirova Saida</i> EKVIVALENTLIK VA TAFOVUT MEZONLARI ASOSIDA O'ZBEK VA INGLIZ METAFORALARINING QIYOSIY TAHLILI	364-368
<i>Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi</i> SODIQIY AFSHORNING "MAJMA UL-HAVAS" TAZKIRASI VA UNING O'ZBEK TAZKIRASHUNOSLIGIDAGI AHAMIYATI	369-372

12.00.00 - YURIDIK FANLAR

<i>Нурпеисов Еркеш, Ибраева Алуа, Сманова Акмарал</i> КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТРИАДЫ В ИСТОРИЧЕСКОМ ВЫБОРЕ КАЗАХСТАНА	373-379
<i>Камалов Мансурхон Мухтарович</i> К ВОПРОСУ О КОНФЛИКТЕ ИНТЕРЕСОВ В КОРПОРАТИВНЫХ ОТНОШЕНИЯХ	380-385
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> QONUN BUZILISHI, UNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA BUNGA IMKONIYAT YARATIB BERAYOTGAN SHART-SHAROITLARNI BARTARAF ETISH TO'G'RISIDAGI PROKUROR TAQDIMNOMASINING MAZMUNI VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR	386-394
<i>Xolov Utkir Shomurodovich,</i> QONUNYI KUCHGA KIRGAN SUD Hujjatlari yangi ochilgan holatlar bo'yicha qayta ko'rishning ayrim masalalari	395-399
<i>Kuldoshev Ulug'bek Otabek o'g'li</i> KASB YUZASIDAN O'Z VAZIFALARINI LOZIM DARAJADA BAJARMASLIK VA XAVF OSTIDA QOLDIRISH JINOYATLARINING SUBYEKTI VA ULARNING FARQLI JIHATLARI	400-407

<i>Ибрагимова Сабина Эркиновна</i> К ВОПРОСУ О ДАЛЬНЕЙШЕЙ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ПРАВОСУДИЯ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ, В УГОЛОВНО- ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	408-413
<i>Avezov Dilshod Sadulayevich</i> MAHALLIY KENGASH DEPUTATINI CHAQIRIB OLISH MASALALARI VA UNING XUSUSIYATLARI	414-418
<i>Haydarov Jaloliddin Hamza o'g'li</i> VALYUTA QIMMATLIKLARINI QONUNGA XILOF RAVISHDA OLISH YOKI O'TKAZISH JINOYATINING PREDMETI TAHLILI	419-423
<i>Zairov Asadbek Sayfullo o'g'li</i> INKLYUZIV TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA QONUNCHILIK BAZASINING ROLI	424-432
<i>Karimov Bekmurodjon Anvarjonovich</i> BMT INSON HUQUQLARI BO'YICHA SHARTNOMAVIY ORGANLARI TIZIMINI KUCHAYTIRISH	433-442
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna</i> ZAMONAVIY OLIY TA'LIMDA KREATIVLIKNI TASHXISLASH METODIKALARINI QO'LLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	443-449
<i>Raxmatov Otabek Urinbosarovich</i> "JISMONIY TARBIYA VA SPORT PEDAGOGIKASI" FANINING BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA VA SPORT FAOLIYATI MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDAGI AHAMIYATI	450-455
<i>Xamroyev Samijon Salimovich</i> SPORT TO'GARAGI MAHG'ULOTLARIGA TALABALAR QIZIQISHLARINI SHAKLLANTIRISHDA UZLUKSIZLIKNI TA'MINLASH VOSITALARI	456-461
<i>Berdiyeva Nilufar Ibodullayevna</i> TALABALARDA INSHONING MAZMUNII- MANTIQUIY BAYON QILINISHIGA DOIR BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARNI SHAKLLANTIRISH	462-467
<i>Ortiqov Bekruh Baxodir o'g'li</i> ZAMONAVIY VOLEYBOLCHILARNING JISMONIY TAYYORGARLIGI VA BIOMEXANIK XUSUSIYATLARI HAMDA SAMARADORLIKKA TA'SIRI	468-472
<i>Jumayeva Xulkarxon Muxammadjonovna</i> TALABALARNI INVARIANTIV VA VARIATIV TAHDIDLARDAN HIMOYALASHNING PEDAGOGIK STRATEGIYASI	473-480
<i>Avliyaqulov Tolib Xolmurodovich,</i> TALABALAR KASBIY-AXLOQIY TAYYORGARLIGIGA QADRIYATLARGA ASOSLANGAN YONDASHUV	481-486
<i>O'tashev Xasan Nematullayevich</i> OLIIY TA'LIM MUASSASASIDA SPORT ISHLARINING USTUVOR VAZIFASI SIFATIDA SPORT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM JIHLATLARI	487-492
<i>Axmadjanov Doniyor Baxtiyor o'g'li</i> BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHISINING AXLOQIY YETAKCHILIGI VA KASBIY FAZILATLARI	493-500

<i>Mengliyev Bobur Normamatovich</i> O'QITUVCHILARNI PEDAGOGIK KOMPETENTLIGINI TAHLIL QILISH USULLARI	501-507
<i>Gafforov Alisher Xolmurodovich</i> PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARI RAQAMLI TA'LIM RESURLARINI LOYIHALASH, TIZIMLASHTIRISH VA UNING MAZMUNI	508-518
<i>Qurbonova Bonu Quvondiq qizi</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI KITOBGA QIZIQTIRISH: SAMARALI USULLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	519-524
<i>Zubaydullayev O'ktam Raim o'g'li</i> O'QUVCHI SHAXSINI SHAKLLANTIRISHDA SAN'ATNING O'RNI	525-529
<i>Raximov Nurillo Narzullaevish</i> BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHISINI KASBIY-PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASH: MUAMMO VA YECHIMLAR	530-538
<i>Ergashova Munisa Hoshim qizi</i> MUSTAQIL TA'LIMNI O'YINLAR ORQALI TASHKIL ETISH	539-543
<i>Nuriddinova Madina, Nuriddinov Muhriddin</i> USING WIKI-TECHNOLOGY TO IMPROVE STUDENTS' WRITING COMPETENCE	544-552
<i>Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna,</i> O'QUVCHILARNING MANTIQUIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	553-560
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna,</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING BOSHLANG'ICH SINFLAR MATEMATIKA TA'LIMIDA QO'LLANILISHI IMKONIYATLARI	561-565
<i>Evatov Saminjon Sobirovich</i> JAMOAVIY FAOLIYATNI TASHKEL ETISH ASOSIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH	566-572
<i>Samatova Shohsanam Xolmuhammad qizi</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOGNITIV YONDASHUV ASOSIDA TIZIMLI FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI	573-577
<i>Idrisov Mironshoh Ilyos o'g'li</i> TALABALARNI JISMONIY TARBIYA, SPORT VA TURIZM VOSITALARI BILAN SOG'LOMLASHTIRISH TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	578-582
<i>Nasriddinova Nilufar Shuxrat qizi</i> 1-SINF ONA TILI DARSLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING INTENSIVLIGINI TA'MINLASH METODIKASI	583-587
<i>Yavkochdiyeva Dilafruz</i> TALABALARNI PEDAGOGIK KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA "STAATE" INNOVATSION TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	588-593

Received: 16 February 2025

Accepted: 5 March 2025

Published: 20 March 2025

Article / Original Paper

THE CONTENT AND CONCEPTUAL BASIS OF FALSE INFORMATION IN AN INFORMATION SOCIETY

Gulomov Zukhriddin Bahromjon o'glu,

Researcher at Fergana State University

E-mail: alfargoniy.uz@gmail.com

Abstract. The article analyzes the prospects for regulating false information in the context of disinformation conflicts based on social opinion and public control. It also analyzes the methods of detecting and preventing the spread of false information, its impact on the consciousness of the individual and society. The study also examines the role of modern information technologies and mass media in the spread of false information, and provides practical recommendations for solving this problem.

Keywords: information, fraud, forgery, information society, false information, disinformation, information policy, "fake news", globalization, global Internet.

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA YOLG'ON AXABOROTLARNING MAZMUN- MOHIYATI VA KONSEPTUAL ASOSLARI

G'ulomov Zuxriddin Baxromjon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya. Dezinformatsion ziddiyatlar sharoitida yolg'on axborotlarni ijtimoiy fikr va jamoatchilik nazorati asosida tartibga solish istiqbollari tahlil qilingan. Shuningdek, yolg'on axborotlarni aniqlash va tarqalishini oldini olish metodlari, shaxs va jamiyat ongiga ko'rsatadigan ta'siri konseptual jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy axborot texnologiyalari va ommaviy kommunikatsiya vositalarining yolg'on axborot tarqalishidagi roli ham ko'rib chiqilib, ushbu muammoni hal etish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: axborot, firibgarlik, qalbakilik, axborotlashgan jamiyat, yolg'on axborot, dezinformatsiya, axborot siyosati, "feyk xabarlar", globallashuv, global internet.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I3Y2025N26>

Kirish. Dunyoning ilg'or ilmiy tadqiqot institutlari va xalqaro markazlarida yolg'on axborotlarni tez yoyilishi, uning ijtimoiy ta'siri, manipulyativ va psixologik imkoniyatlari, axborot makonini "feyk"lashtirish asosida firibgarlik, qalbakilik, aldash singari turli harakatlarga, jamiyatni, odamlarni yolg'on, soxta, uydirma xabarlardan xalos etish yo'llari, usul va vositalarini tadqiq etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mazkur tadqiqotlarda yolg'on axborotlarning ijtimoiy, siyosiy, ma'naviy va iqtisodiy ta'siri, jamoatchilik fikrini boshqarishi asosida ijtimoiy ziddiyatlarga asos bo'lishi, jamiyat ma'naviy barqarorligiga salbiy ta'sir etishi yoritib berilmoqda. Shuningdek, bunday tadqiqotlarda global internet tarmog'ining universallashtirish sharoitida jahon axborot maydonidagi o'zgarishlar va o'zaro kurashlarni tizimli tadqiq etishning ijtimoiy ahamiyati yuqori ekanligi xulosa qilinmoqda.

O'zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichida ham davlat axborot siyosatini aniq belgilab olish, yolg'on axborotlarga qarshi kurashish mexanizmlarini takomillashtirish, to'g'ri

axborotlarni olish imkoniyatlarini kengaytirish, “feyk” axborotlar va ularning ijtimoiy ta’sirini bartaraf etishga doir chora-tadbirlar asosida “ommaviy axborot vositalarida, ijtimoiy tarmoqlarda xolis axborotlarni o’z vaqtida berib borish orqali yolg’on ma’lumotlar tarqalishining oldini olish”[6] ga qaratilgan axborot siyosatini amalga oshirish masalalari dolzarblik kasb etmoqda. Buning uchun yolg’on axborotlar asosida yuzaga kelishi mumkin bo’lgan ijtimoiy nizolar va ziddiyatlarni oldini olish, yolg’on axborotlarni jamoatchilikka ta’sirini kamaytirish, ularni tekshirish usullari va imkoniyatlarini oshirish, axborot iste’moli madaniyatini shakllantirish asosida “feyk” xabarlar ta’sirida jabr ko’rish xolatlarini oldini olishga qaratilgan davlat dasturlari, ijtimoiy loyihalar va ilmiy tadqiqotlarga ehtiyoj saqlanib qolmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Dezinformatsion ziddiyatlar sharoitida yolg’on axborotlarni tekshirish va tadqiq etish masalalari ijtimoiy-siyosiy hayotdagi muhim jarayon sifatida ko’plab olimlar, tadqiqotchilarning diqqat-e’tiborini jalb etgan masaladir. Ayniqsa, ushbu jarayonda davlatning axborot siyosati, uning o’ziga xos xususiyatlari, ommaviy axborot vositalarining o’rni va roliga bag’ishlangan bir qator asarlar yaratilgan. Ushbu tadqiqotlar natijasida yaratilgan asarlarni shartli ravishda quyidagi guruhlarga ajratish mumkin.

Birinchi guruhga O’zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh .M. Mirziyoyevning demokratik taraqqiyot sharoitida tinchlik, barqarorlik, millatlararo hamjihatlikni ta’minlashda axborot omili, ommaviy axborot vositalarining ahamiyati, demokratlashtirish sharoitida davlat va xalq muloqoti, g’oyaviy kurash sharoitida davlatning oldida turgan vazifalari haqida yaratilgan konseptual asarlari kiradi. Ushbu asarlar shunisi bilan ahamiyatliki, ular dissertatsiya ishining fundamental-uslubiy asosini tashkil etsa, sohaga tegishli qonun hujjatlari, Prezident farmonlari, qarorlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar tadqiqotning me’yoriy, huquqiy va uslubiy bazasi bo’lib xizmat qiladi.

Masalaning e’tiborli jihati shundaki, dezinformatsion ziddiyatlar sharoitida yolg’on axborotlarni tekshirish metodologiyasi o’tgan asrning ikkinchi yarmidan boshlab ilmiy tadqiqotlar ob’ektiga aylana boshladi. Shu bois, axborot siyosatining aynan globallashuv ta’sirida shakllanishi ham nisbatan yangi mavzu hisoblanadi. Taniqli G’arb olimlaridan E.Giddens, E.Toffler, S.Xantington, F.Fukuyama, D.Xolms, P.Ximanen va M.Kastels kabi mutaxassislar o’z izlanishlarida axborotlashgan jamiyatning vujudga kelishi, bunday jamiyatlarning rivojlanish tendensiyalarini keng yoritib berganlar. G’arb olimlarining ushbu ilmiy muammolarga bag’ishlangan asarlarini ikkinchi guruh adabiyotlar sifatida e’tirof etish mumkin.

Uchinchi guruhga mansub adabiyotlar sifatida bugun kunda MDH hamda boshqa xorijiy mamlakatlarda dezinformatsion ziddiyatlar sharoitida yolg’on axborotlarni tekshirish metodologiyasining mazmun mohiyatini ifodalovchi asarlari bilan tanilgan olimlarning izlanishlarini kiritish mumkin. Xususan, Y.Nisnevich, A.Devyatov, I.Ilin, A.Ursul, X.Malik, P.Morozov, E.Brandman, Y.Xabermas, A.Manoylo, M.Abramson, D.Garson, M.Uoters, I.Jerald kabi olimlar o’z asarlarida globallashuv jarayonining ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga ta’siri, global taraqqiyot va umuminsoniy muammolar, globallashuv sharoitida axborot va hokimiyatning o’zaro munosabati masalalari, davlatning axborot siyosati hamda uning strategik jihatlari masalalariga e’tibor qaratganlar.

Tahlillar va natijalar. Axborotlashgan jamiyatda hamisha xolis, obyektiv, sifatli axborot bilan soxta, noto’g’ri axborot birga yuradi. Umuman, sodir bo’lgan har qanday voqeahodisa

bilan u haqida yaratilgan axborot aynan bo'lmaydi. Bu axborotni uzatayotgan odamning yondashuviga bog'liq. Shunday bo'lsa kerak, Jaloliddin Rumiy, "xabar voqeaning o'zi emas, balki uning soyasidir" deb atagan. Voqeani o'z ko'zi bilan ko'rmagan, u haqida eshitgan odam, tabiiyki unga ishonadi. Ayniqsa, o'sha axborot rasmiy OAV orqali uzatilsa, auditoriya uni to'g'ri deb qabul qiladi. Ammo axborot texnologiyalarning rivojlanishi axborot uzatish vositasi sifatida rasman tan olingan internet tufayli auditoriyaning OAVga bo'lgan ishonchini sezilarli darajada pasaytirdi. Natijada tekshirilmagan, noto'g'ri axborotlar ko'payib ketdi. Bugungi kunda "feyk" axborotning salmoqli qismi interaktiv OAV sifatida e'tirof etilayotgan internet hissasiga to'g'ri kelmoqda.

Ayni paytda dunyoda yagona virtual axborot oqimini tartibga soluvchi huquqiy asosning mavjud emasligi yoki mamlakatda qabul qilingan tegishli qonunchilik hujjatlari hali bu sohani etarlicha qamrab olmagan "feyk" xabarlarlarning ko'payishiga zamin yaratmoqda. Milliy virtual makonda axborot tarqatuvchilarni uch turga ajratish mumkin. Bular: rasmiy saytlar, o'z sahifalarida xabarlarini joylab boruvchi ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilari hamda bloggerlardir. Ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilari "feyk" xabarlarining tarqalishiga ko'proq sababchi bo'ladilar. Bunday axborotlarning shakli, mazmuni, hajmi turlicha bo'lish bilan birga ko'pincha manba tekshirilmasdan tarmoqqa qo'yiladi. Milliy virtual makonda "feyk xabarlar" ko'payib ketgan ijtimoiy tarmoqlar va yangiliklar saytlari iste'molchilari ikki toifaga bo'lingan. Birinchi toifadagilar shov-shuvli axborotga unchalik ahamiyat bermaydilar. Ikkinchi toifadagilar har bir qo'yilgan "post"ga (u kim tomonidan, nima maqsad da qo'yilganidan qati nazar) ishonadilar, hatto boshqalarga tarqatishga urinadilar. Fikrimizcha, olomon ta'siriga tushgan har qanday odam yolg'on ma'lumotlarga asoslangan axborotni qabul qilishi mumkin.

O'zbekistonda internetdan foydalanuvchilar 20 millionga, ijtimoiy tarmoqlardan bir kunda faol foydalanuvchilar 1,6 mln.ga etgan. Bu raqamlar internet allaqachon ommaning diqqatini bir nuqtaga qarata olgan platformaga aylanganini, kontentning ishonarli yoki yo'qligi muhim ahamiyat kasb etib borayotganini ko'rsatadi.

Milliy virtual makonni tahlil qilganimizda ijtimoiy tarmoqlar birinchi axborot manbalaridan ko'ra havola (link)li xabarlar ko'pligiga guvoh bo'ldik. Eng qizig'i, tuppa-tuzuk rasmiy saytlar turli ijtimoiy guruhlardagi ma'lumotlarni tekshirmasdan havola qiladilar. Misol uchun, Facebook ijtimoiy tarmog'idagi bir qator guruhlar rasmiy saytlarimiz uchun axborot manbaiga aylangan. Binobarin, axborotni tekshirish OAV va jurnalistlarning asosiy vazifasidir. Shunday ekan, OAV sifatida ro'yxatdan o'tgan rasmiy saytlarga ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilarini axborot manbai sifatida ko'rsatish noto'g'ri, bizningcha. Chunki ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilari voqelikka nihoyatda sub'ektiv yondashadilar. Ya'ni ular ba'zan turli fe'l-atvor, kayfiyat, holat, sharoitdan kelib chiqib xayoliga kelgan o'y, fikr, mulohaza va yoxud butunlay o'ylab topilgan voqelikka asoslangan "feyk" axborotni tarmoqqa joylashtiradilar. Buning qanday salbiy oqibatlariga olib kelishini ro'yxatdan o'tgan milliy saytlarimizning so'nggi yillardagi tajribasi misolida ko'rish mumkin. Xususan, xabar.uz sayti va "Telegramm" ijtimoiy tarmog'idagi rasmiy kanalida 2019-yil 13-mart kuni "MIB o'zining "majburiy" maqomidan ayrilishi mumkin" sarlavhali maqola e'lon qilingan. Unga rasmiy javob bergan O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi matbuot xizmati yuqorida nomi tilga olingan saytda chop etilgan maqolada bayon qilingan ma'lumotlar haqiqatga mutlaqo zid ekanligini ta'kidlayli. "Majburiy ijro byurosi o'z ishini Prezidentimizning 2017-yil 29-mayda imzolangan PF-5059-sonli Farmonida belgilangan tartibda bajarmoqda va kelgusida Byuro faoliyatini, uning nomini

va bevosita bo'ysunuvchi yuqori tashkilotini o'zgartirish yoki almashtirish ko'zda tutilmayapti"[7] deb yoziladi matbuot xizmati rasmiy saytida. Yana shu xabar.uz sayti O'zbekiston Musulmonlari idorasi raisi, muftiy Usmonxon Alimov egallab turgan lavozimidan ozod qilingani haqida "azon.uz" o'z manbasiga asoslanib xabar beradi. "Muftiy Usmonxon Alimov, bugun O'zbekiston xalqaro Islom akademiyasida Bosh vazir Abdulla Aripov boshchiligida O'zbekiston Musulmonlari idorasi, uning viloyat vakilliklari xodimlari, Din ishlari bo'yicha qo'mita rahbariyati ishtirokida o'tkazilayotgan majlisda ishdan olingan" deyiladi xabarda"[8]. Ammo dastlabki xabarlardan ikki soat o'tib, turli manbalarda uning hali ishdan olinmagani haqida raddiyalar berila boshlandi. Xususan, avval @davletovuz kanali muftiyni ishdan olingani haqidagi xabarlar "dezinformatsiya" ekani, u o'z lavozimida qolayotgani haqida yozadi. Bu xabarni O'zA, kun.uz sayti tasdiqladi. Shunga o'xshash taniqli shaxslar bilan bog'liq bunday "feyk" axborotlar O'zbekistonning birinchi Prezidenti Islom Karimovning qizi Gulnora Karimovaning vafot etgani yoki Turkmaniston Prezidenti Gurbanguli Berdimuhamedovning vafot etgani haqida ham berilgan. Ammo ko'p o'tmay xabarlar "soxta" ekanligi aniqlandi.

Yolg'on xabarlar hukumatning qabul qilgan qarorlari yoki davlat idoralarning faoliyatiga nisbatan ham ko'p qo'llanadi. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda va ayrim ommaviy axborot vositalarida yo'l harakati qoidalarini buzganlik uchun jarimalar miqdori 2019-yilning 1-avgustidan boshlab bir necha barobarga oshirilayotganligi haqidagi xabarlar keng tarqaldi. Biroq, internet tarmog'ida keng tarqalayotgan "oshirilayotgan" jarimalar miqdori haqiqatga to'g'ri kelmaydi. Ular shunchaki "feyk", ya'ni yolg'on xabar edi. Yo'l harakati qoidalarini buzganlik uchun javobgarlik

O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksiga muvofiq belgilanadi. Ushbu Kodeksning yo'l harakati qoidalarini buzganlik uchun javobgarlikni belgilovchi moddalariga so'nggi marotaba "O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 24-maydagi O'RQ-542-sonli Qonuni bilan o'zgartirishlar kiritilgan bo'lib, ular bugungi kunda amalda qo'llanilib kelinmoqda. 2019-yil 1-avgustdan bu boradagi jarimalar o'zgarishi belgilanmagan"[9]. Ayrim axborot istemolchilarning bunday hollarda aniq hamda haqqoniy ma'lumotni tarqatishga harakat qilmasligi, voqea yuzasidan chuqur tekshiruv va surishtiruv ishlarini olib bormasligi, to'g'ridan-to'g'ri xabarni tarqatgan birinchi manbaga havola qilgan holda, garchi shov-shuvli bo'lsada, biroq tagi puch, joriy haqiqatga mos kelmaydigan axborotni tarqatib, o'z saytining yoki bosma nashrining o'quvchilari sonini oshirishga urinishlari kishini o'ylantiradi, ranjitadi. An'anaviy OAVda xususan, bosma nashrlar biror axborotni e'lon qilsayu, keyin uning "feyk" ekanligi ma'lum bo'lib qolsa, o'sha noto'g'ri axborot ketib qolgan sonni yo'q qilib bo'lmaydi. Internetdachi? Uni osonlikcha olib tashlash mumkin. Yuqorida muftiy bilan bog'liq axborotni olib tashlanganini bunga misol qilish mumkin. Bu axborotning "feyk" ekanligini yozgan rasmiy manbalar izohidan keyin axborot olib tashlandi.

Lekin oradagi vaqt ichida qancha odamlar undan xabardor bo'ldilar. Xo'sh, bunday xabarlarni kim tarqatadi? Ushbu savolga 2019-yil 25-sentyabrda "Hurriyat" gazetasining 32-sonida chop etilgan bloggerlar haqidagi "Blogerni jurnalist deb bo'lmaydi", "Axborot maydonida hech qachon bo'sh o'rin topilmaydi" maqolalariga munosabat bildirib yozilgan muallif Otabek Isroilovning "yolg'on xabar (Fake news) makonida aldanib qolmang!" sarlavhali maqolasida shunday javob beradi: "Odatda, bu kabi yolg'on axborot, ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilari ta'biri bilan aytganda, "trol"lar tomonidan tarqatiladi. Ijtimoiy tarmoq foydalanuvchisi – trollning ortida tirik shaxs turibdi. Lekin ism-sharif yoki taxalluslar, profil ma'lumotlarining

barcha-barchasi soxta. Trollar o'zlari tarqatayotgan axboroti kabi yolg'on shaxs[9]. Otabek Isroilovning munosabatida asos bor. Chunki turli voqealarga nisbatan, soxta nomdagi akkauntlar, trollar eng ko'p fikr bildiradilar.

Oksford universiteti tadqiqotchilari ijtimoiy tarmoqlarda jamoatchilik fikrini targ'ib qilish, muxolifatni bostirish va manipulyasiya qilish dalillarini topdi. Ular orasida O'zbekiston ham bor, deb xabar beradi Spot. O'zbekiston soxta akkauntlar uchun botlardan emas, balki haqiqiy odamlardan foydalanadigan bir necha mamlakatlar qatoriga kirdi. Ular odatda boshqa odamlarning o'g'irlangan yoki buzilgan akkauntlaridan foydalanadi. Tadqiqotchilar O'zbekistonda axborotni manipulyasiya qilishning asosiy tashkilotchilari fuqarolar ekanligini aniqladi. Hatto maxsus "Troll fabrikasi" mavjudligi ham jamoatchilik o'rtasida ko'p muhokamalarga sabab bo'ldi. "Daryo.uz" "U chindan ham vatanga xizmat qilyapman deb o'ylaydi". "Trollar fabrikasi"ni fosh qilgan qiz bilan suhbatini e'lon qildi.

2019-yilning 16-sentyabr kuni Telegramdagi Alimoff kanalida blogger Nurbek Alimov hamda yosh jurnalist Dilbar Ismatullayeva tomonidan olib borilgan surishtiruv natijalari e'lon qilindi. Bu ikkisi Toshkent axborot texnologiyalari universitetida faoliyat yuritgan "trollar fabrikasi"ni fosh etib, ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat yuritgan kattagina noqonuniy guruhga oid isbot-dalillarni oshkor qildi.

"Daryo" bilan bo'lgan suhbat so'ngida surishtiruv olib borgan qiz D.Ismatullaeva o'z xulosalarini shunday bayon etadi: Siz so'ragan "ildizlar" masalasida yana bir narsani aytmoqchi edim. Ijtimoiy tarmoqlarda muhokama qilinayotgan bu masalaning asosiy aybdori sifatida N. – meni bu ishga taklif qilgan bola ko'rilayotgani va masalaning asl ildiziga e'tibor qaratilmayotgani, ochig'i, meni hayratlantirdi. Ajriqni ildizi bilan qo'porib tashlamasa, u o'sib chiqaveradi. "Tomir mavjud bo'lgach, majburlikdan o'sib chiqayotgan ajriqlarni nima ham qilib bo'lardi? Bu bilan men "Gruppa4" a'zolarini mutlaqo aybsiz demoqchi emasman, lekin (balki pul ilinjida, balki boshqa maqsadni ko'zlab) bu yo'lga kirgan o'nlab, balki yuzlab oddiy ishchilarni fosh etish bilan masala engillashib qolmaydi. Bu muammoning tagiga etishda, ya'ni hamma ayb quyidagilarning gardaniga tushmasligini ta'minlashda, ishning asl tashkilotchilarini topishda OAV vakillaridan yordam so'rab qolaman"[10].

Trollarga munosabatda ham turlicha qarashlar mavjud. Masalan, blogger Umid G'afurov o'zining Troll.uz shaxsiy sahifasida kinoya va piching (sarkazm) vositasi orqali jamiyatdagi turli muammolarni ko'tarishi bilan internetda yaxshigina auditoriyasiga ega. Telegramdagi guruh a'zolari Troll.uz kanali telegramini blokirovkasi bo'yicha aksiyada ishtirok etishga da'vat etilgan xabar oldilar. Xabarda kanal muallifini O'zbekiston oliy o'quv yurtlaridagi ahvol kinoya va tanqid qilinganida ayblangan. Bundan tashqari, xabar yolg'on ma'lumotlarga ega bo'lib, go'yoki Troll.uz kanali muallifining oliy ma'lumoti mavjud emasligi, ustiga-ustak qamoqda jazosini o'tayotgani bayon qilinadi. Bu ma'lumotlarning qanchalik haqiqatga yaqinligini Anhor.uz tekshirib ko'radi. Tekshiruv natijasida ishonchli manbadan U. G'ofurov Buxoro davlat universiteti iqtisod fakultetini tamomlab, magistraturani Italiyada o'qigani aniqlanadi. "Biz oxiroqibat bunday feyk xabarlar ortida kim turganligini tagiga etdik. Ism-shariflar va ularning akkauntlarini hozircha e'lon qilishdan o'zimizni tiyib turibmiz. Vaziyat to'liq oydinlashsin", deb yozadi "Anhor.uz" sayti bosh muharriri Lola Islomova.

Internet cheksiz-chegarasiz axborot manbaidir. Ammo bu axborotning to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini qanday ajratish mumkin? Qanday axborotlardan ehtiyot bo'lish, qandaylariga ishonish zarur? Umuman internetdagi axborotning to'g'riligiga kim mas'ul bo'lishi

kerak? Bu kabi savollar juda ko'p va ular mazkur sohaning rivojlanishiga jiddiy yondashuvni talab etadi. Saytlardan foydalanuvchilar axborotni to'g'ri deb qabul qiladi, unga ishonadi. Afsuski, yuqorida mutaxassis aytganidek, rasmiy saytlar ba'zan axborotni tekshirmasdan havola orqali ulashadilar. Bu foydalanuvchilar orasida tushunmovchilik, turli shaxslar, guruhlar, qatlamlarning, pirovardida butun jamiyatning munosabatlariga ta'sir etadi. Bunday holatlarni ayniqsa, so'nggi yillarda ijtimoiy tarmoqlar misolidan ham ko'rish mumkin.

Jahon tajribasida "feyk xabarlar"ga bo'lgan munosabat va uning ommaviy axborot vositalarida tarqatilishida o'ziga xos farqli jihatlar mavjud. Misol uchun, Hindistonda soxta yangiliklar hatto davlat siyosatiga ham ta'sir o'tkazmoqda. "Ulardan biri kastalar va dinlar o'rtasida zo'ravonlikka sabab bo'lgan. Davlatda qalbaki yangiliklar, asosan, WhatsApp messenjeri orqali tarqatiladi"[11]. "Ma'lumotlarda keltirilishicha, "2017-yil fevralda mamlakatda 200 milliondan ortiq fuqaro ushbu ijtimoiy tarmoqda faol bo'lgan. Ispaniyada 2010-yil tarqalgan soxta ma'lumot jahon hamjamiyati e'tiborini ham tortdi. O'shanda AQSH Filippinni Ispaniyadan sotib olgani haqidagi maqola e'lon qilingandi. U mamlakat tarixida eng ommalashgan xabarga aylandi"[12].

"Singapurda esa soxta yanglik tarqatganlar javobgarlikka tortiladi. Amaldagi qonunchilikka ko'ra, mamlakatda kimdir yolg'on yoki soxta xabarni tarqatsa, u qonun talablarini buzgan hisoblanadi"[13]. "Filippinda soxta xabarlarni tarqatish dolzarb muammo tusini olgan. Boisi ijtimoiy tarmoqlarda tarqalgan xabarlar siyosiy hayotga ham ta'sir ko'rsatgan"[14]. Xususan, 2016-yil mamlakatda o'tgan saylovlardan so'ng ba'zi senatorlar soxta yangiliklarni tarqatish imkonini beruvchi ijtimoiy tarmoq platformalaridan norozi bo'lishgan. Gap sentorlarning saylovoldi dasturlarini noto'g'ri talqin etilgani haqida ketayotganini anglagandirsiz. Bu vaziyatda ular qalbaki xabarlarni tarqatgan ijtimoiy tarmoq platformalarini jazolash taklifi bilan chiqishgan.

Janubiy Afrikada ommaviy axborot vositalarida esa soxta, uydirma xabarlarining tarqatilishi borgan sari ko'paymoqda. Mamlakatda, ayniqsa, siyosiy muxoliflarni obro'sizlantirishga qaratgan xatti-harakatlar ko'p kuzatilmoqda. Bu esa ommaviy axborot vositalariga bo'lgan ishonchning kamayishiga sabab bo'lmoqda.

Xulosa. Xulosa qilganda, axborotlashgan jamiyatni mutaxassislar "post pravda" – "haqiqatdan keyin"gi davr deb atashmoqda. Bunday ta'rif aslida odamlarning his-tuyg'ulariga qaraganda faktning qadri pasaygan zamonaviy raqamli jamiyatning holatiga taalluqliligiga ishoradir. Endilikda his-tuyg'u, baho, ta'sir, shaxsiy iqrar kabi subyektivlik oldida haqiqatdan hayotda ro'y bergan voqea-hodisalar va ularga tegishli fakt va dalillarga nisbatan ahamiyatsiz ko'rinadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Umarov B. Globallashuv ziddiyatlari: iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy jihatlar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006. – B. 89.
2. Соколов А.В. Информационное общество в виртуальной и социальной реальности. – Санкт Петербург: Алтея, 2011. – С.335-336.
3. Лашенов А.Н. Аналитика постиндустриального общества: от кибернетических к социологическим теориям. //Журнал социологии и социальной антропологии. М.: 2006. Том IX. № 4. – С.5.
4. Соколов А.В. Информационное общество в виртуальной и социальной реальности. – Санкт Петербург: Алтея, 2011. – С.170-173.

5. Тоффлер Э. Демассификация средств массовой информации. Третья волна. (Глава 13) – Москва: АСТ, 2004. – 781 с.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi «2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi PF-60-son Farmoni// <https://lex.uz/docs/5841063>
7. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Matbuot xizmati <https://prokuratura.uz> (18.03.20190375).
8. <https://www.xabar.uz/jamiyat/muftiy-usmonxon-alimov> (10.09.2019 18:31).
9. Сулаймонов У. Жарималар миқдори ўзгармаган. <https://adolat.uz/news/umid-sulajmonov-zharimalar-miqdoriozgarmagan>
10. <http://uza.uz/oz/society/yel-on-khabar-fake-news-makonida-ald>
11. Doshi, Vidhi (October 1, 2017). "India's millions of new Internet users are falling for fake news – sometimes with deadly consequences". Washington Post. Retrieved December 30, 2017.
12. Cabreza, Vincent. "Fake news also hounded 1896 Philippine revolution". newsinfo.inquirer.net. Retrieved June 5, 2017.
13. Telecommunications Act (Cap. 323), retrieved from [1]on June 20, 2017.
14. Javier, Kristian. "Pangilinan Wants Facebook Penalized over Fake News". philstar.com. Retrieved June 2, 2017.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).